

PUTIM, okr. Písek, Jihočeský kraj

Tábořiště z období paleolitu a mezolitu

Před 300 až 7 tisíci lety

Význam: Část nejlépe prozkoumaného mikroregionu s předneolitickým osídlením v Čechách, ukázka typického prostředí obývaného lovci a sběrači.

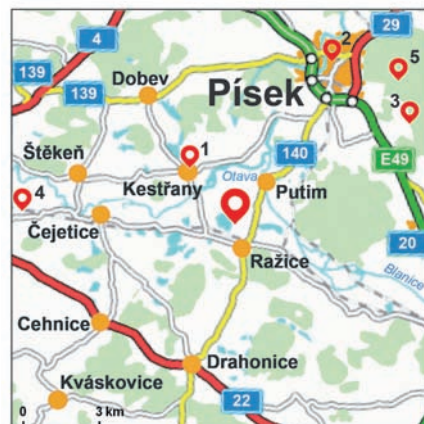
Historie: Okolí rybníka Řežabince tvoří jeden z významných archeologických krajinných celků v Čechách. Prokazatelně se zde sídlilo – byť ovšem s přestávkami – nejméně od středního paleolitu, tj. od doby před 300–100 tisíci lety. Lovci a sběrači opakovaně tábořili na březích jezera, na jehož místě nechal r. 1530 majitel zdejšího panství Kryštof ze Švamberka vybudovat z rozsáhlých slatinišť rybník o rozloze 104 ha.

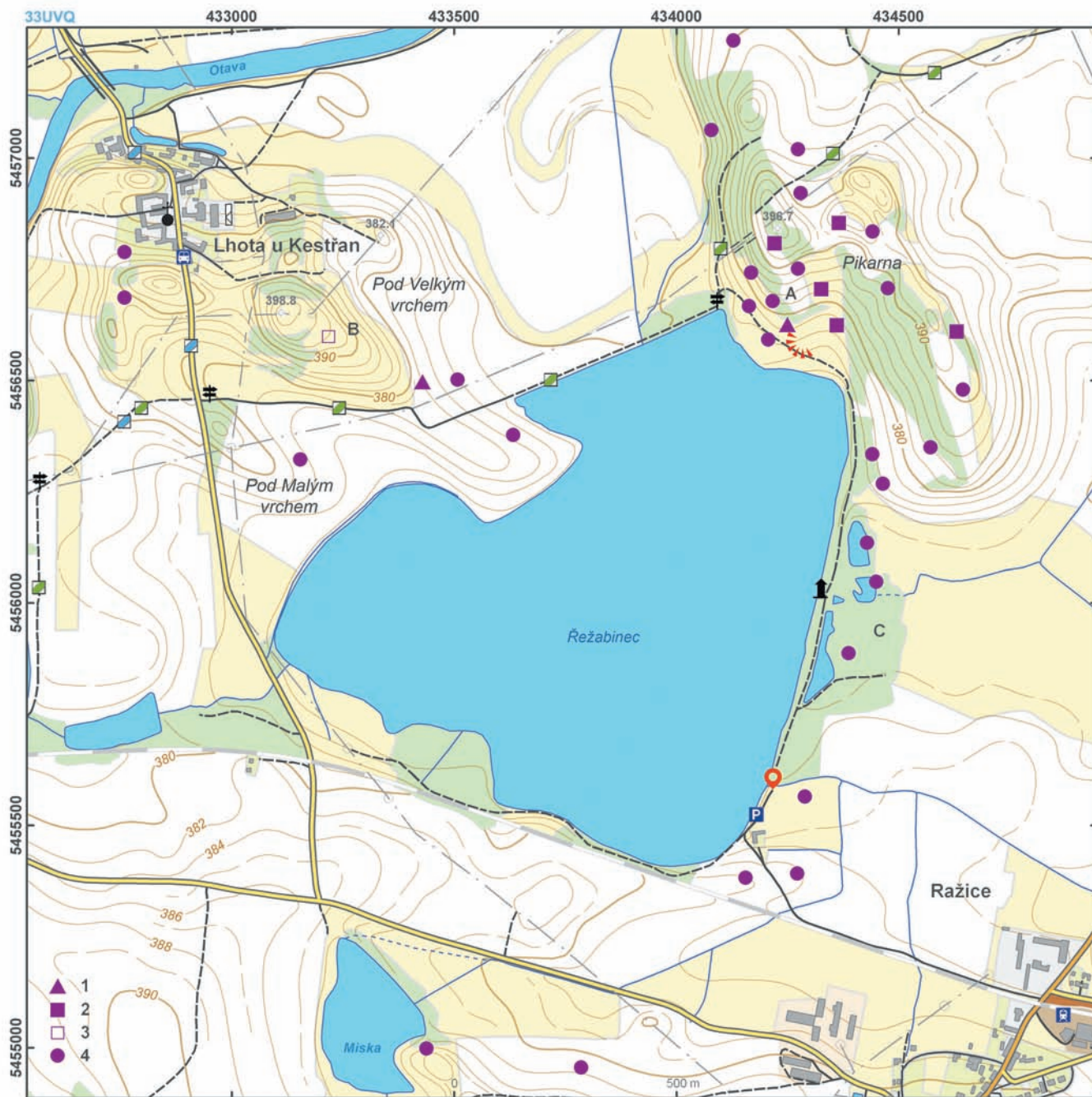
Na východní straně rybníka vznikaly rozsáhlé pískovny, které jsou dnes již vytěžené a jejichž prostor zabírají Řežabinecké tůně. Při těžbě písku byly v r. 1936 objeveny první

kamenné nástroje z pozdního paleolitu, jež stály na počátku zájmu jihočeského archeologa B. *Dubského o problematiku tohoto období. Dubský zkoumal okolí Řežabince do počátku 50. let, kdy ho vystřídal M. Mazálek z pražského Archeologického ústavu, od 60. let minulého století pak převzali výzkum J. Fröhlich a J. Michálek z muzeí v Písku a Strakonici. Díky těmto badatelům je katastr Putimi jednou z nejlépe archeologicky prozkoumaných oblastí v Čechách. Intenzivní povrchové průzkumy, sondáže a odkryvy dokládají takřka plošný výskyt předneolitických *artefaktů, soustředěných do asi padesátky nalezišť – většinou sezónních sídlišť (tzv. stanic) lovecko-sběračských populací, a to z období středního paleolitu (1), mladého paleolitu (konkrétně magdalénieny; 2), pozdního paleolitu (3) a mezolitu (4).

↑ Panorama rybníku Řežabince. Foto Z. Kačerová, 2014.

□ Plán lokality podle Michálek 2003.

Popis: Prostor soutoku Otavy a Blatnice, včetně rybníku Řežabince, leží v klimaticky nejprůpustnějším mikroklimatu jižních Čech, navíc ve výhodné pozici z hlediska dálkových cest. Mimořádně bohaté zdroje obživy opakovaně přitahovaly lovce a sběrače. Lov velkých býložravců v okolních lesích a rašeliništích byl doplňován rybolovem a lovem vodních ptáků v jezeře. Z jezer se získávaly jedlé vodní rostliny (např. kotvice plovoucí, jakási vodní obdoba lískového oříšku); borové lesy, doložené nálezy uhlíků z loveckých stanovišť, představovaly vhodný zdroj jedlých bobulovin, zejména brusinek a borůvek.

Sezónní lovecká tábořiště jsou archeologicky obtížně zachytitelná. Obydli měla vesměs lehkou konstrukci, která zanechává často jen sotva zjistitelné stopy. K archeologickým

pozůstatkům patří zpravidla pouze mělké jámy, snad zahloubené části jednoduchých přístřešků nebo stánových obydlí. Dalšími nálezy jsou ohniště a místa výroby štípané industrie, na nichž byly objeveny až stovky kamenných artefaktů, většinou malých úštěpů, které zbyly jako odpad z výroby nástrojů a zbraní.

Předneolitické stopy osídlení jsou z okolí jezera známy z více než tří desítek nalezišť. Nejvíce nálezů se soustředilo kolem návrší Pikarna (A), které s nadmořskou výškou 396 m tvoří místní dominantu s dobrým výhledem daleko do okolí. Ze západního svahu Pikarny pocházejí nejstarší zdejší doklady pobytu lovců a sběračů – křemenné artefakty ze středního paleolitu. V tomto období se lidé specializovali na lov velkých býložravců (mamutů, nosorožců, bi-

zonů či koní), pro něž byly tehdejší životní podmínky takřka ideální. Téměř bezlesou krajinu pokrýval bohatý stepní porost, který byl patrně celoročně přístupný pastvě, protože zimy byly v podmínkách chladného klimatu srážkově chudé. Ač se zvířecí kosti přímo v okolí Řežabince nedochovaly, pozůstatky fauny – kosti a zuby koně a kosti srstnatého nosorožce – z období pleistocénu (starších čtvrtohor, asi před 1,8 mil. až 10 tisíci lety) jsou známy z jen několik kilometrů vzdálené Řeřichovy cihelny pod Hradištěm u Písku.

Na mírném jižním svahu Pikarny, v chráněné a sluncem vyhřívané žlabovité prohlubni, bylo situováno tábořiště z konce mladého paleolitu, tzv. magdalénien. Z Čech je dnes známo jen kolem 20 nalezišť tohoto období. Při archeologickém výzkumu se našla skupina 17 jam a jamek různých tvarů a ohniště s tzv. varnými valouny, zřejmě pozůstatky jednoho z obydlí. Na odkryté ploše o velikosti 132 m² bylo nalezeno téměř 4000 kusů štipaných kamenných nástrojů.

Plošně nejrozsáhlejší jsou naleziště střední doby kamenné (mezolitu), přestože je toto období časově nejkratší. Stopy pobytu mezolitiků se zachovaly v blízkém okolí Pikarny (A), v polohách Pod Velkým a Pod Malým vrchem na severozápadní straně vodní plochy (B) a zejména na východní straně rybníka v prostoru bývalých pískoven, dnes Řežabineckých tůní (C). Všechny polohy nebyly samozřejmě užívány současně, jsou spíše svědectvím opakovaných návratů lovců a sběračů do sezónních tábořišť.

Příčin velkého množství dokladů pobytu mezolitických lovců-sběračů v okolí jezera může být několik. Velkou roli určitě hraje fakt, že tyto nále-

zy jsou nejmladší a oproti těm starším nepodlehly ještě v takové míře rozptýlení a destrukci. Navíc se proti předchozím chladným obdobím v mezolitu výrazně změnilo přírodní prostředí: vlivem teplého klimatu se krajina zalesnila a velké býložravce nahradila dnešní lesní fauna. Dálkové přesuny lovců za stády přestaly být potřebné a lovci se mohli usazovat v menších revírech s relativně stabilními a stálými zdroji obživy, ke kterým se cyklicky vraceli. Příznivé podmínky mohly způsobit nárůst populace, což je snad také jednou z příčin relativně vysoké hustoty zachovalých archeologických stop. Demografický růst mohl být zároveň impulsem k nastávajícímu přechodu k zemědělskému způsobu života.

V současné době vede po východním okraji rybníka 2 km dlouhá naučná cesta s devíti informačními panely seznamujícími návštěvníka s přírodní rezervací. Trasa vede přímo k návrší Pikarna. Uprostřed východního okraje rybníka stojí volně přístupná pozorovací věž, ze které je možné obsáhnout podstatnou část rybníční plochy a jejího okolí. [dd]

Literatura: Dubský 1949; Fröhlich 1997; Michálek 2003; Vencel a kol. 2006, 2007; www_Putim.

Navigační bod: N 49°14'58.45", E 14°05'45.87" (jihovýchodní břeh rybníka Řežabince).

Přístup: Z doporučeného místa parkování po naučné stezce Řežabinec podél rybníka přes návrší Pikarna k rybníční hrázi.

Rizika: Na lokalitě platí povinnost dodržovat pravidla pobytu v národní přírodní rezervaci.

Okolí: [1] Staré Kestřany (PI), Horní a Dolní tvrz: N 49°16'14.19", E 14°04'25.60" (2,6 km).

[2] Písek (PI), Prácheňské muzeum s archeologickou expozicí: N 49°18'31.80", E 14°08'47.29" (7,1 km).

[3] →Písek (PI), středověké zlatodoly Havírký (8,1 km).

[4] Modlešovice (ST), pravěké a raně středověké rýžovnické sej-

py: N 49°15'29.12", E 13°58'49.10" (8,6 km).

[5] Písek (PI), stopy těžby zlata a rozhledna Jarník: N 49°18'28.81", E 14°11'32.86" (9,1 km).

✂ *Letecký snímek rybníku Řežabince. Foto K. Pecl, 2001.*

↙ *Vrch Pikarna, na němž nalezl B. Dubský mezolitickou dílnu na štipané kamenné nástroje, v době revizního výzkumu M. Mazálka (sonda A) na začátku 50. let 20. století. Dnes je celý kopec zalesněný. Foto M. Mazálek, 1950. Archiv ARÚP, TX195101502.*

↓ *Pozdně paleolitický nebo mezolitický depot opracovaných pazourkových jader, určených k výrobě štipaných nástrojů či ke směně. Nalezl J. Michálek v pískovně východně od Řežabince v r. 1963. Foto Z. Kačerová, 2014.*

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.